

Tisztelt Hölgyem és Uraim! Kedves Kollégák! Kedves Vendégeink!

A Nemzeti Emlékezet Bizottsága nevében köszöntöm Önöket. Köszönöm, hogy elfogadták a meghívásunkat, és részt vesznek a június 16-i gyásznapon, a mártír miniszterelnök, Nagy Imre és hozzá hasonlóan törvénytelenül elítélt társai kivégzésének emléknapján megrendezésre kerülő tudományos konferenciánkon.

Az egykori kommunista miniszterelnök a feltétel nélküli azonosulást megkövetelő diktatúra helyett 1956-ban a magyar társadalom függetlenségi és szabadságtörekvéseivel azonosult. Azzal, hogy szembefordult Moszkvával, sejtette, hogy a leszámolás csak idő kérdése. Hogy mennyire nem voltak illúziói a saját sorsával kapcsolatban, drámai erővel bizonyítja a romániai Snagovban a tényleges letartóztatás előtt írt önéletírása, amelynek kéziratára a születési évszáma mellé azt írta: 195..., ponttal kihagyva az utolsó számjegyet. Úgy tűnik, szemernyi kétsége sem volt afelől, hogy a diktatúra logikája nem hagyhatja életben az ellene lázadót, így ő már nem fogja megérni az 1960-as évtizedet.

Június 16-a kettős emléknap: az 1958. június 16-ai kivégzés a kádári megtorlás jelképévé vált, amely egyszerre szolgálta a társadalom pacifikálását, az elrettentést és a berendezkedő hatalom bosszúvágyának kielégítését. De ahogy a Kádár-rendszer születése 1956 vérbefojtásával kezdődött, úgy a diktatúra összeomlása '56 mártírjainak újratemetésével teljesedett ki. Június 16-án így a rendszerváltozás egyik legkatartikusabb, szimbolikus pillanatára is emlékezünk. Arra az eseményre, amikor a Nagy Imre-per áldozatai mellett a hatodik koporsóban az összes ártatlanul kivégzett, '56 sokáig elhallgatott, megtagadott, halálukban is megalázott hősének emléke előtt hajtott fejet a magyar társadalom.

A Nemzeti Emlékezet Bizottságának hivatása, hogy hozzájáruljon a nemzeti önismerethez, a közelmúlttal való elengedhetetlen szembenézéshez. Mai konferenciájának célja, hogy az eddigi kutatási eredményeket felhasználva, a kádári rendszer fogantatásának időszakát több oldalról bemutatva segítsen megérteni a pártállami diktatúra alaptermészetét, ami nélkülözhetetlen a korszak egészének megalapozott értékeléséhez. Ehhez elengedhetetlenül

szükséges a letűnt pártállami rendszer működésének minél alaposabb, rendszerszerű feltárása, a struktúrát működtetők körének feltérképezése.

Rendezvényünkre ezért a korszakkal foglalkozó hazai szakmai műhelyek elismert szakértőit hívtuk meg, hogy együtt tekintsük át, mit tud/ mit gondol a történettudomány 2015-ben a forradalmat követő megtorlásról, a Kádár-rendszer politikai felelősségéről. Megtisztelő számunkra, hogy olyan rangos történész műhelyekhez kötődő szakértőket köszönhetünk körünkben, akik az elmúlt 25 évben, sőt, már a rendszerváltás előtt végzett kutatómunkájukkal megalapozták közös tudásunkat az 1956-os forradalomról és szabadságharcról. E helyütt is szeretnék köszönetet mondani valamennyiüknek, amiért elfogadták a felkérésünket.

Hogyan születtek a döntések a pártállamban? A szét nem választott hatalmi ágak esetében kié a politikai felelősség? Hogyan lesz a politikai akarat kiszolgálója az államigazgatás, az igazságszolgáltatás szervezete? Kik hozták a döntéseket, kinek mire volt felhatalmazása, kik voltak a végrehajtók? Mit jelent pontosan Szalma Józsefnek, a Vizsgálati Osztály vezetőjének a jelentése, amelyben arról olvashatunk, hogy a kiemelt jelentőségű perekben a párt által létrehozott operatív testület gyakorolta a felügyeletet? Csak a pártállam működésének logikájából érthető meg, hogy egy per – jelesül az ország volt miniszterelnöke ellen indított eljárás – vádirata a Belügyminisztériumban készült. Csak a pártállam működési mechanizmusa ismeretében érthető meg, hogyan dördültek el a lakosságra vezényelt sortűzek.

Lehet, hogy a kérdések megválaszolása során máshová kerülnek hangsúlyok, 1956-ra azonban mindannyian úgy tekintünk, mint a rendszerváltás megingathatatlan erkölcsi fundamentumára. Éppen ezért nem vita tárgya az sem, hogy az 1956-ban szovjet segítséggel hatalomra került rezsim vezető politikusai, élükön a rendszer névadójával, Kádár Jánossal – és a napi hírek szereplőjével, Biszku Bélával – személyesen is felelősek az 1956 utáni megtorlásokért. Ez a felelősség a megismert dokumentumok szerint mind történelmi, mind politikai tekintetben megkérdőjelezhetetlen. Itt nem csak arra gondolunk, hogy a politikai vezető testületekben határoztak a megtorlás politikai irányairól. A diktatúra vezetői ugyanis a rendszert öröknek, megdönthetetlennek hitték. Mi más magyarázhatja azt a kendőzetlenül

brutális őszinteséget, amivel az egymás között folytatott tanácskozásaik jegyzőkönyveit olvasva szembesülünk, amikor egyes pártvezetők személyesen fejezték ki igényüket a bíróság súlyosabb ítéletére, vagy amikor éppen Biszku Béla nehezményezte a Politikai Bizottság 1957. decemberi ülésén, hogy „a politikai jellegű cselekményeknél sok az enyhe ítélet, és viszonylag kevés a fizikai megsemmisítések száma”. Ekkor az 1956-os cselekményeikért 1957. októberig halálra ítélt 180 főből 110-et már kivégeztek.

A diktatúra bukása utáni szabad Magyarország nagy adóssága, hogy a történeti tapasztalatokhoz nem igazította hozzá maradéktalanul a jogrendszert, és csak részlegesen gondoskodott az igazságtételről. Konferenciánk célja, hogy a kádári megtorlás történetének áttekintésével hozzájáruljon ezen közös adósságunk törlesztéséhez.

Köszönöm, hogy meghallgattak, jó és eredményes tanácskozást kívánok.